

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

ATZINUMI

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAS 580. PLENĀRSESĪJA, 12.7.2023.–
13.7.2023.Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Nodokļu politikas pārskatīšana –
maznodrošinātas mājsaimniecības un zaļā pārkārtošanās”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2023/C 349/01)

Ziņotājs: **Philip VON BROCKDORFF**

Pilnsapulces lēmums	25.1.2023.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	27.6.2023.
Pieņemts plenārsesijā	12.7.2023.
Plenārsesija Nr.	580
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	195/7/10

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK norāda, ka zaļās pārkārtošanās ietekme visā ES nebūs vienāda un gan dažādās valstīs, gan dažādos dalībvalstu reģionos ievērojami atšķirsies. Tādēļ dalībvalstīm ir jāpievērš uzmanība pārkārtošanās radītajām sociālajām problēmām, lai palielinātu tās leģitimitāti, saglabātu stabilitāti un novērstu populistisku opozīciju.

1.2. EESK uzskata, ka ietekmes novērtējumos, ko veikusi Komisija, lai atbalstītu vairākus ar zaļo pārkārtošanos saistītus tiesību aktus, galvenokārt ir ņemta vērā Eiropas Savienības kopējā perspektīva, un tiem bieži trūkst dziļuma, kas nepieciešams, lai izvērtētu situāciju katrā valstī un katrā reģionā; tomēr šāda pieeja ir vajadzīga, lai koncentrētos uz iespējamo ietekmi uz vietējo ekonomiku un kopienām (izņēmums ir priekšlikums par Enerģijas nodokļu direktīvu).

1.3. EESK arī uzskata, ka, veicot mērķorientētu analīzi, būtu jāsniedz būtiski dati par zaļās pārkārtošanās skartajām mājsaimniecībām, tādējādi ļaujot valdībām veikt piemērotākus pasākumus, lai mazinātu notiekošā procesa ietekmi uz trūcīgākām un neaizsargātām mājsaimniecībām.

1.4. EESK norāda uz diviem galvenajiem ar zaļo pārkārtošanas saistītajiem riskiem, kas varētu radīt negatīvu sociālo un ekonomisko ietekmi, it īpaši: i) ienākumu atšķirību pieaugums; un ii) rūpniecības nozaru un ar tām saistīto darbvietu zaudēšana.

1.5. Tāpēc EESK uzsver, ka ir jāīsteno tainīga pārkārtošanās, kura spēj risināt problēmas, kas saistītas ar virzības uz klimatneitralitāti radīto ietekmi uz nodarbinātību un distributīvo ietekmi. Šajā saistībā EESK aicina īstenot pārdales pasākumus, ar kuriem finanšu resursus varētu novirzīt mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem un neaizsargātām grupām, lai mazinātu sociālo atstumtību un tādējādi izvairītos no ienākumu nevienlīdzības padziļināšanās pašreizējā procesā.

1.6. Tā kā ar zaļo pārkārtošanas saistītie nodokļi ir dalībvalstu kompetencē, EESK uzsver valstu fiskālo pasākumu nozīmi, jo tie var uzlabot zaļās pārkārtošanās ilgtspēju un mazināt ietekmi uz visneaizsargātākajām iedzīvotāju grupām.

1.7. Tāpēc fiskālajai politikai pārejas laikā būtu jā sastāv no trim komponentiem: princips “piesārņotājs maksā” ar papildu pārdales pasākumiem, lai atbalstītu mājsaimniecības ar zemiem ienākumiem; mērķorientēts ienākumu atbalsts; un nodokļu kredīti energotaupīgiem ražojumiem, kas paredzēti izmantošanai mājsaimniecībās. Šāda pieeja i) atbalstītu elektrotransportlīdzekļu iegādi; ii) stimulētu zaļo tehnoloģiju ieviešanu mājokļos; un iii) paaugstinātu ēku energoefektivitāti (pieņemtās pārskatītās Enerģijas nodokļu direktīvas⁽¹⁾ mērķis ir arī paaugstināt energoefektivitāti, vienlaikus aizsargājot neaizsargātas grupas). Runājot par mājsaimniecībām ar viszemākajiem ienākumiem, kurām var būt nepietiekamas nodokļu saistības un kuras nevar izmantot nodokļu kredītus, jāatzīmē, ka ieteicamais optimālais pasākums ir ienākumu atbalsts.

1.8. EESK arī uzskata, ka valsts pasākumi, kuru mērķis ir izplatīt vaučeris, kas dod iespēju iegādāties zaļās tehnoloģijas un produktus un ieguldīt tajos, varētu palīdzēt pārejas laikā atbalstīt neaizsargātas grupas.

1.9. Nīderlandē ieviestie nodokļu kredīti privātpersonām, kas iegādājas elektrotransportlīdzekļus, ir labs piemērs, kā stimulēt videi draudzīgu transportlīdzekļu iegādi, vienlaikus pēc iespējas samazinot iespējamos izkropļojumus, kurus rada subsīdijas, kas bieži vien sniedz labumu piegādātājiem uz patērētāju rēķina⁽²⁾.

1.10. EESK uzskata, ka varētu analizēt pieredzi, kas gūta tādās dalībvalstīs kā Vācija, Francija un Itālija, kuras ir ieviešas zemākas PVN likmes energoefektīviem ražojumiem, energoefektīvām tehnoloģijām un mājokļu renovācijai ar mērķi paaugstināt ēku energoefektivitāti. Tomēr PVN pēc definīcijas nav progresīvs. Lai šādu pieeju pielāgotu mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, var būt vajadzīgi papildu pasākumi, piemēram, vienreizēja kompensācija, kas stimulētu šīs mājsaimniecības izmantot šādus produktus. Turklāt EESK norāda, ka energokopienas (Direktīva (ES) 2019/944⁽³⁾) un atjaunīgās enerģijas kopienas (Direktīva (ES) 2018/2001⁽⁴⁾) var kļūt par svarīgu instrumentu, lai palīdzētu iedzīvotājiem un neaizsargātām grupām pielāgoties zaļās pārkārtošanās procesiem.

1.11. EESK uzsver Taisnīgas pārkārtošanās fonda (TPF) stratēģisko nozīmi. Šis finanšu instruments būtu efektīvi jāorientē uz to, lai novērstu pārkārtošanās sociālekonomisko ietekmi uz ES nozarēm, kas pašlaik lielā mērā ir atkarīgas no fosilā kurināmā, vai darbībām, kuras rada lielu siltumnīcefekta gāzu emisiju apjomu, un galvenokārt uz to, lai atvieglotu pārkārtošanas pašreizējo pārmaiņu skartajiem darba ņēmējiem un mājsaimniecībām.

1.12. Kā jau norādīts iepriekšējos atzinumos, EESK atzīmē, ka Taisnīgas pārkārtošanās fonds, pat ja tas ir stratēģisks fonds, var nebūt pietiekams, lai atbalstītu notiekošās pārmaiņas ekonomikā, un tāpēc tas būtu jāpapildina ar pienācīgi finansētu Sociālo klimata fondu.

⁽¹⁾ Padomes Direktīva 2003/96/EK (2003. gada 27. oktobris), kas pārkārto Kopienas noteikumus par nodokļu uzlikšanu energoproduktiem un elektroenerģijai (OV L 283, 31.10.2003., 51. lpp.).

⁽²⁾ Nīderlandē stimulē videi draudzīgu transportlīdzekļu iegādi. Saskaņā ar Klimata grupas ziņojumu jaunu akumulatora vieglo pasažieru elektroautomobiļu iegādei vai nomaļi ir pieejamas subsīdijas līdz 4 000 EUR apmērā un furgoniem – 5 000 EUR apmērā. Pastāv arī uz konkurenci orientēti nodokļu stimuli, piemēram, zems ceļu nodoklis (MRB), nav pirkuma nodokļa (BPM) un nav nodokļa privātai izmantošanai/ieguvumiem privātos nolūkos. Skatīt *Netherlands: Taking action on zero emission vehicles*.

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/944 (2019. gada 5. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES (OV L 158, 14.6.2019., 125. lpp.).

⁽⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/2001 (2018. gada 11. decembris) par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (OV L 328, 21.12.2018., 82. lpp.).

2. Ievads un konteksts

2.1. Zaļā pārkārtošanās ir milzīgs izaicinājums Eiropas Savienībai un nākamajām paaudzēm, it īpaši tagad, kad ieilgušais Ukrainā notiekošais karš rada ekonomisku nenoteiktību gan kopumā, gan īpaši enerģētikas nozarē. EESK uzskata: lai pāreja būtu sekmīga, ir vajadzīga sociālā vienprātība, un to var panākt tikai tad, ja atbalsta pasākumi tiek efektīvi īstenoti visā Eiropas Savienībā un tiek novērsta populistiskā opozīcija.

2.2. EESK atgādina, ka ar zaļo kursu Eiropas Savienība 2030. gada siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas mērķrādītāju palielināja no 40 % līdz vismaz 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni, vienlaikus apņēmoties līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitātes mērķi.

2.3. Paketē "Gatavi mērķrādītājam 55 %" ir ietverta virkne politikas priekšlikumu 2030. gada mērķrādītāja sasniegšanai, un šajā saistībā EESK vēlas sniegt konstruktīvu ieguldījumu, lai veicinātu tādu zaļo pārkārtošanos, ko pilnībā izprot un atbalsta visas iesaistītās ieinteresētās personas, no vienas puses, un kas nerada pārmērīgu kaitējumu mājāsaimniecībām un neaizsargātām grupām, no otras puses.

2.4. Zaļā pārkārtošanās visā Eiropas Savienībā sniegs būtiskus un ļoti gaidītus ieguvumus, bet šajā atzinumā uzmanība tiek pievērsta iespējamajai nelabvēlīgajai ietekmei, ko īstermiņā radīs notiekošā zaļā pārkārtošanās – īpaša uzmanība tiek veltīta sociālajai atstumtībai un ienākumu nevienlīdzībai un izteikts aicinājums veidot taisnīgu pārkārtošanos, kas būtu proporcionāli samērīga pret maznodrošinātām mājāsaimniecībām un neaizsargātām grupām.

3. Vispārīgas un īpašas piezīmes

3.1. EESK norāda, ka zaļās pārkārtošanās ietekme Eiropas Savienībā nebūs vienāda – gluži pretēji, faktiski tā būtiski atšķirsies dažādās valstīs vai pat dažādos dalībvalstu reģionos un teritorijās atkarībā no vairākiem ekonomiskajiem un sociālajiem mainīgajiem lielumiem.

3.2. Šajā saistībā EESK norāda, ka reģioni, kas ir lielā mērā atkarīgi no oglekļa fosilajiem resursiem, ir un būs īpaši neaizsargāti pret pārkārtošanās ietekmi un darbvieta iespējamu zudumu. Tāpēc nepieciešamajiem sociālās kohēzijas atbalsta pasākumiem jābūt diezgan atšķirīgiem starp dalībvalstīm vai pat reģioniem un jābalstās uz atšķirīgajiem vietējiem apstākļiem saskaņā ar subsidiaritātes principu. EESK tomēr atzīst, ka pārskatītajā Enerģijas nodokļu direktīvā ir ierosināts pārejas periods un iespēja dalībvalstīm pēc pārskatītā nodokļa ieviešanas atbrīvot mazaizsargātas mājāsaimniecības uz 10 gadu periodu no nodokļa par apkuri.

3.3. Raugoties no metodoloģijas perspektīvas, EESK uzskata, ka Komisijas līdz šim veiktajās ietekmes novērtējuma analizēs uzmanība galvenokārt pievērsta vispārējai ES perspektīvai un trūkst padziļinātas pieejas, kas nepieciešama, lai izvērtētu situāciju katrā valstī un katrā reģionā un varētu koncentrēties uz pārkārtošanās iespējamo ietekmi uz vietējo ekonomiku un kopienām. Šajā ziņā priekšlikums par Enerģijas nodokļu direktīvu ir izņēmums, jo pirms tā tika veikta mērķorientēta mikroanalīze, kas zaļā kursa īstenošanā būtu jāizmanto plašāk.

3.4. EESK uzskata, ka būtu lietderīgi veikt mērķorientētāku analīzi, kurā varētu pilnībā ņemt vērā vietējās īpatnības, lai sniegtu vērtīgu informāciju, it īpaši par mājāsaimniecībām, kuras skar zaļā pārkārtošanās, tādējādi dodot valdībām iespēju veikt atbilstošus pasākumus, kas mazinātu pašreizējā procesa ietekmi uz nabadzīgākām mājāsaimniecībām un neaizsargātām grupām, kuras saskarsies ar vissmagākajām sekām.

3.5. EESK norāda uz diviem galvenajiem ar zaļo pārkārtošanos saistītajiem riskiem, kas varētu radīt negatīvu sociālo un ekonomisko ietekmi: i) ienākumu atšķirību pieaugums; un ii) rūpniecības nozaru un ar tām saistīto darbvieta zaudēšana.

3.6. EESK norāda, ka pāreja uz klimatnoturīgu mazoglekļa ekonomiku ir īpaši sarežģīta mājāsaimniecībām un kopienām ar zemiem ienākumiem, it īpaši reģionos, kur attīstības līmenis atpaliek no pilsētu teritorijām. Tāpēc ir ārkārtīgi svarīgi, ka pārkārtošanās tiek atbalstīta ar atbilstošu fiskālo pasākumu klāstu, tostarp finansiālu atbalstu, lai kļiedētu iepriekš paustās bažas.

3.7. Turklāt EESK vēlas norādīt uz iespējamo papildu slogu, ko pārkārtošanās procesā varētu sajūst neaizsargātākā iedzīvotāju daļa, it īpaši attiecībā uz preču cenām, kuras šajā procesā varētu ievērojami pieaugt. Pārkārtošanās patiešām varētu paaugstināt enerģijas un degvielas cenas tiem, kuri to var atļauties vismazāk, jo tiek ierēķinātas augstākas oglekļa izmaksas. Šāda ietekme rada īpašas bažas pašreizējā makroekonomiskajā kontekstā, kad šā gada sākumā vairākas dalībvalstīs bija augsts inflācijas līmenis ⁽⁵⁾.

⁽⁵⁾ Pēdējās nedēļās inflācijas līmenis krītas.

3.8. Tāpēc EESK norāda, ka jāīsteno taisnīga pārkārtošanās, kas risina problēmas, kuras saistītas ar virzības uz klimatneitralitāti radīto ietekmi uz nodarbinātību un distributīvo ietekmi. Šāda pieeja būtu jāuzskata nevis tikai par papildu koriģējošiem pasākumiem, bet par zaļās pārkārtošanās satvara neatņemamu sastāvdaļu.

3.9. EESK uzsver, ka ir vajadzīgi pārdales pasākumi, kas dod iespēju novirzīt finanšu resursus, lai palīdzētu mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem un neaizsargātām grupām nolūkā novērst sociālo atstumtību un ienākumu nevienlīdzības palielināšanos. Šādi pasākumi varētu būt, piemēram, vides nodokļi, kuru pamatā ir princips “piesārņotājs maksā” un princips, ka tie, kuru ienākumi pārsniedz noteiktu robežvērtību, maksā par oglekļietilpīgas enerģijas patēriņu augstākus tarifus.

3.10. Tā kā, pamatojoties uz subsidiaritātes principu, ar zaļo pārkārtošanos saistītie nodokļi ir dalībvalstu kompetencē, EESK uzsver valstu līmenī pieņemto fiskālo pasākumu nozīmi, jo tie var uzlabot zaļās pārkārtošanās ilgtspēju un mazināt ietekmi uz neaizsargātām grupām, iespējams, izvairoties no regresīvas ietekmes, kas bieži vien ir saistīta ar vides nodokļiem.

3.11. EESK uzskata, ka pārejas laikā fiskālajai politikai būtu jā sastāv no trim komponentiem: principa “piesārņotājs maksā” ar papildu pārdales pasākumiem, lai atbalstītu mājāsaimniecības ar zemiem ienākumiem; mērķorientēts ienākumu atbalsts; un nodokļu kredīti energotaupīgiem ražojumiem, kas paredzēti izmantošanai mājāsaimniecībās. Šāda pieeja i) atbalstītu elektrotransportlīdzekļu iegādi; ii) stimulētu zaļo tehnoloģiju ieviešanu mājokļos; un iii) paaugstinātu ēku energoefektivitāti. Tomēr EESK atzīst, ka pārskatītās Enerģijas nodokļu direktīvas mērķis ir arī paaugstināt energoefektivitāti, vienlaikus aizsargājot neaizsargātas grupas. Runājot par mājāsaimniecībām ar viszemākajiem ienākumiem, kurām var būt nepietiekamas nodokļu saistības un kuras nevar izmantot nodokļu kredītus, jānorāda, ka ieteicamais optimālais pasākums ir ienākumu atbalsts.

3.12. EESK arī uzskata, ka valsts pasākumi, kuru mērķis ir izplatīt vaučeris, kas dod iespēju ieguldīt zaļajās tehnoloģijās un iegādāties zaļos produktus, varētu palīdzēt pārejas laikā atbalstīt neaizsargātas grupas.

3.13. Nīderlandē ieviestie fiskālie pasākumi privātpersonām, kas iegādājas elektrotransportlīdzekļus, ir labs piemērs, kā stimulēt videi draudzīgu jaunas paaudzes transportlīdzekļu iegādi, samazinot iespējamus izkropļojumus, kuri saistīti ar plašāk izplatītajām subsīdijām. Nīderlandē izmantotā nodokļu ziņā labvēlīgā pieeja, ko piemēro elektrotransportlīdzekļiem, tiek attiecināta arī uz reģistrāciju un ceļa nodokļiem, tādējādi veidojot pilnīgu labvēlīgu tiesisko regulējumu. Šajā saistībā jāatzīmē, ka nodokļu kredīti varētu būt īpaši paredzēti iedzīvotāju mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, kuras, paredzams, pārejā uz zaļajām tehnoloģijām saskarsies ar vislielākajām grūtībām.

3.14. EESK uzskata, ka varētu vairāk apsvērt un analizēt pieredzi, kas gūta tādās dalībvalstīs kā Vācija, Francija un Itālija, kuras ir ieviesušas zemākas PVN likmes energoefektīviem ražojumiem, energoefektīvām tehnoloģijām un mājokļu renovācijai ar mērķi paaugstināt ēku energoefektivitāti. Tomēr PVN pēc definīcijas nav progresīvs nodoklis. Lai šādu pieeju pielāgotu mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, var būt vajadzīgi papildu pasākumi, piemēram, vienreizēja kompensācija, lai stimulētu šīs mājāsaimniecības izmantot šādus produktus.

3.15. EESK uzsver Taisnīgas pārkārtošanās fonda nozīmi, ko nevar novērtēt par zemu. Šis finanšu instruments būtu efektīvi jāorientē uz to, lai novērstu pārkārtošanās sociālekonomisko ietekmi uz ES nozarēm, kas pašlaik lielā mērā ir atkarīgas no fosilā kurināmā vai rūpniecības darbībām, kurās ir augsta siltumnīcefekta gāzu emisijas intensitāte, un galvenokārt, lai atvieglotu pārkārtošanās attīstības procesā esošo pārmaiņu skartajiem darba ņēmējiem un mājāsaimniecībām.

3.16. Kā jau norādīts iepriekšējā atzinumā par publiskā sektora aizdevumu mehānismu un Taisnīgas pārkārtošanās fonda grozījumu ⁽⁶⁾, EESK atzīmē, ka Taisnīgas pārkārtošanās fonda – lai gan tas ir svarīgs – resursi un darbības tvērums var nebūt pietiekams, lai atbalstītu ekonomikās notiekošās pārmaiņas. Tāpēc Taisnīgas pārkārtošanās fonds būtu jāpapildina ar pienācīgi finansētu Sociālo klimata fondu, kā ieteikts EESK atzinumā par Kohēzijas fonda un NGEU finansētu klimatadaptācijas fondu ⁽⁷⁾.

⁽⁶⁾ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par publiskā sektora aizdevumu mehānismu Taisnīgas pārkārtošanās mehānisma ietvaros” (COM(2020) 453 final – 2020/0100 (COD)) un par tematu “Grozīts priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido Taisnīgas pārkārtošanās fondu” (COM(2020) 460 final – 2020/0006 (COD)) (OV C 429, 11.12.2020., 240. lpp.).

⁽⁷⁾ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Kohēzijas fonda un Next Generation EU finansēts klimatadaptācijas fonds” (pašiniciatīvas atzinums) (OV C 486, 21.12.2022., 23. lpp.).

3.17. EESK norāda, ka šāda papildu fonda mērķim vajadzētu būt grupas ar zemiem ienākumiem un neaizsargātas grupas pasargāt no pārkārtošanās negatīvās ietekmes, ar nosacījumu, ka Sociālais klimata fonds tiek apvienots ar labu praksi, kuras mērķis ir pirmām kārtām novērst ienākumu nevienlīdzības palielināšanos. Vienlaikus EESK brīdina un vairākas ieinteresētās personas jau norādījušas, ka, ņemot vērā Sociālā klimata fonda pašreizējo organizatorisko un finansiālo spēju (nemaz nerunājot par tā īstenošanas atlikšanu par vienu gadu), ir maz ticams, ka ar to pietiks, lai efektīvi atbalstītu visneaizsargātākās iedzīvotāju grupas. Piemēram, izmaksas, kas saistītas ar pāreju no tradicionālajiem transportlīdzekļiem uz elektrotransportlīdzekļiem, varētu izrādīties pārāk augstas un līdz ar to nepārvaramas mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem un neaizsargātām mājāsaimniecībām, ja nebūs fiskālu stimulu vai finansiāla atbalsta⁽⁸⁾.

3.18. Tāpēc EESK ierosina atbildīgajām iestādēm Eiropas un vietējā līmenī izstrādāt atbilstošu fiskālo politiku, lai mazinātu pārkārtošanās negatīvās sekas, bet nemazinot pārkārtošanās procesā nepieciešamos stimulus pārmaiņām, proti, zaļiem ieguldījumiem un patēriņam. Svarīgi, lai šādus mehānismus papildinātu pasākumi, kas nodrošina iekļaujošu pārvaldību un to personu aktīvu līdzdalību, kuras zaļā pārkārtošanās skārusi visvairāk. EESK tomēr atzīst, ka pārskatītajā Enerģijas nodokļu direktīvā ir paredzēti pārejas periodi atsevišķu ražojumu aplikšanai ar nodokli vai ieguldījumiem enerģijas patēriņa samazināšanā.

3.19. EESK vēlas atgādināt visām zaļās pārkārtošanās procesā iesaistītajām iestādēm par sociālā dialoga nozīmi un pilsoniskās sabiedrības mērķorientētu iesaistīšanu Eiropas, valstu, nozaru un reģionu līmenī. Sociālajam dialogam ir izšķiroša nozīme zaļās pārkārtošanās pārvaldībā un veicināšanā, jo tas nodrošina visu ieinteresēto personu plašu iesaisti un vienlaikus aizsargā neaizsargātas grupas un nodarbinātību Eiropas Savienībā.

3.20. EESK norāda, ka vairākas Eiropas valstis jau ir ieviešušas progresīvo nodokļu sistēmas, mērķtiecīgas sociālās drošības sistēmas un piemērotus sociālā dialoga mehānismus, un tāpēc šādu politikas pasākumu pieņemšana un turpmāka stiprināšana varētu balstīties uz pastāvošo labo praksi un izrādīties ļoti noderīgs instruments, lai turpmāk novērstu nevienlīdzības un sociālās atstumtības palielināšanos.

3.21. EESK ir visnotaļ pārliecināta, ka tad, ja Eiropas valstīs tiks radīta plaša izpratne par klimata politikas pasākumiem un ja tie tiks akceptēti politiskā līmenī un sabiedrībā, būs labas iespējas veicināt spēcīgāku un labāku zaļo pārkārtošanos; pretējā gadījumā tā varētu zaudēt gan leģitimitāti, gan spēku, ja tās slogs un negatīvā ietekme nesamērīgi skartu trūcīgākās mājāsaimniecības.

3.22. Šajā saistībā EESK uzsver, ka valdībām, apspriežoties ar pilsonisko sabiedrību, būtu jācenšas mazināt zaļās pārkārtošanās ietekmi uz nodarbinātību visvairāk skartajās ES teritorijās, izmantojot arī mērķorientētus un novatoriskus darba tirgus politikas pasākumus, tostarp apmācības un izglītības programmas darba ņēmējiem nozarēs ar augstu oglekļa dioksīda emisiju līmeni.

3.23. EESK norāda uz iespējamību, ka zaļās pārkārtošanās procesa dēļ pieaugs reģionālās atšķirības starp attīstītākām ES ekonomikām un tām, kuras joprojām ir ļoti atkarīgas no oglekļietilpīgām nozarēm. Tāpat varētu palielināties nevienlīdzība un konkurētspējas atšķirības starp valstīm un starp pilsētu teritorijām, no vienas puses, un nomaļiem, lauku un attāliem reģioniem, no otras puses.

3.24. EESK uzskata, ka, īstenojot zaļo pārkārtošanos, ir jāvirzās uz Eiropas zaļā kursa izvīzītajiem klimata aizsardzības mērķiem un vienlaikus jāīsteno Eiropas sociālo tiesību pilāra sociālā taisnīguma programma. Zaļā pārkārtošanās ietver strukturālas pārmaiņas (ir gaidāmas pārmaiņas gan ekonomikas, gan sociālajā līmenī). Lai pārkārtošanās būtu sekmīga, tā ir jāpapildina ar sociāliem pasākumiem, tostarp sociālajiem ieguldījumiem, kuru mērķis ir veicināt klimatneitralitāti un īstenot tādu pārkārtošanos, kas veicina dinamisku un konkurētspējīgu Eiropas uzņēmumu darbību, kura var radīt, piemēram, zaļās darbvietas un ekonomikas izaugsmi.

3.25. Tāpēc EESK uzsver, cik svarīga ir ciešāka ES sadarbība, kas būtu jāattīsta, balstoties uz efektīvu politisko un sociālo dialogu ar mērķi izstrādāt papildu ekonomikas un sociālās politikas pasākumus, lai atbalstītu notiekošo pārkārtošanos un to pienācīgi pielāgotu iesaistīto kopienu atšķirīgajiem sociālajiem un ekonomiskajiem apstākļiem.

⁽⁸⁾ Joanna Gill, "Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost?", Reuters, 2022. gada decembris.

3.26. Šāda uz sadarbību balstīta pieeja būtu jāizmanto arī attiecībā uz Eiropas valstīm, kas nav ES dalībvalstis, lai izvairītos no uzņēmējdarbības un nodarbinātības iespēju nodošanas valstīm, kuras nevirzās uz zaļāku un ilgtspējīgāku ekonomikas attīstību, kā to dara ES. Tas varētu negatīvi ietekmēt iekšējo tirgu, kā arī pašu zaļo pārkārtošanos, gan pazeminot efektivitāti, gan pastiprinot negatīvo ietekmi uz neizsargātākajām iedzīvotāju grupām.

3.27. EESK arī aicina dalībvalstis veikt citus pasākumus, lai novērstu nodokļu nemaksāšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un novērstu publisko līdzekļu ļaunprātīgu izmantošanu, jo tādējādi tiktu nodrošināti papildu resursi, ar kuriem varētu finansēt sadales pasākumus, kas atbalsta pārkārtošanos.

3.28. Visbeidzot EESK norāda, ka energokopienas (Direktīva (ES) 2019/944) un atjaunīgās enerģijas kopienas (Direktīva (ES) 2018/2001) var kļūt par svarīgu instrumentu, lai palīdzētu iedzīvotājiem un neizsargātām grupām pielāgoties zaļās pārkārtošanās procesiem. Šādas kopienas var būt jebkādā juridiskā formā (asociācijas, kooperatīvi, partnerības, bezpeļņas organizācijas vai mazie/vidējie uzņēmumi), kas iedzīvotājiem un citiem tirgus dalībniekiem atvieglo kopējo sadarbību un kopīgus ieguldījumus enerģētikas aktīvos. Tas varētu veicināt dekarbonizētāku un elastīgāku energosistēmu, jo energokopienas, samazinot iedzīvotāju enerģijas izmaksas vai pat pieļaujot iespējamus ierējumus, var dot viņiem iespēju piekļūt visiem piemērotajiem enerģijas tirgiem vienlīdzīgos konkurences apstākļos ar citiem dalībniekiem.

Briselē, 2023. gada 12. jūlijā

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE*
